

Янишен В. П.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
№1 Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТРОЧЕНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Порушення позичальником взятих на себе зобов'язань щодо повернення споживчого кредиту та/або сплати процентів надає кредитодавцю право проведення заходів, спрямованих на стягнення заборгованості як у судовому, так і в позасудовому порядку. Безумовно позасудове врегулювання простроченої заборгованості виглядає більш привабливим для кредитора, оскільки є певна надія, що боржник добровільно виконає взятє на себе за договором зобов'язання та поверне борг (повністю або частково). При цьому кредитор вправі як самостійно стягувати заборгованість з боржника (наприклад, відповідний структурний підрозділ банку), так і відступити право вимоги до боржника новому кредиторові, а також залучити колектора, який, у свою чергу, може викупити борг у кредитодавця (нового кредитора) і набути право вимоги як новий кредитор, або «співпрацювати» з кредитодавцем (новим кредитором) на комісійних засадах, надаючи йому колекторські послуги.

Діяльність колекторів донедавна перебувала поза межами нагляду з боку регуляторів на ринку фінансових послуг, що унеможливлювало застосування до них будь-яких заходів впливу, а боржники, в першу чергу фізичні особи, тривалий час потерпали від їх прискіпливої уваги, що нерідко межувала з кримінальними правопорушеннями. І лише у разі скоєння адміністративного або кримінального правопорушення окремими колекторами (фізичними особами, працівниками колекторської компанії) щодо боржника або інших осіб в процесі стягнення заборгованості, такі колектори, а не колекторська компанія, могли бути притягнуті до юридичної відповідальності.

Прийняттям 19.03.2021 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» № 1349-IX (т. зв. «колекторський закон») діяльність колекторів закріплена та врегульована на законодавчому рівні. Вказаним Законом внесена низка важливих змін, серед інших, також до Закону України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 р. № 1734-VIII (далі – Закон № 1734-VIII), який, зокрема, було доповнено розділом III¹ «Врегулювання простроченої заборгованості», а низка ключових термінів одержала законодавче закріплення. Так, врегулюванням простроченої заборгованості, у розумінні ч. 1 ст. 1 Закон № 1734-VIII, визнаються

здійснювані кредитором, новим кредитором, колекторською компанією заходи, спрямовані на погашення у позасудовому порядку заборгованості споживача, який прострочив виконання грошового зобов'язання (прострочена заборгованість) за договором про споживчий кредит або іншим договором, передбаченим ч. 2 ст. 3 Закон № 1734-VIII. В той же час заходи, здійснювані Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у процесі виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків в частині роботи з простроченою заборгованістю споживача, не відносяться до врегулювання простроченої заборгованості. Колекторською компанією є юридична особа (у тому числі небанківська фінансова установа, яка відповідно до закону має право надавати кошти у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту, та/або послуги з факторингу), включена до реєстру колекторських компаній, яка в інтересах кредитодавця (первісного кредитора) та/або нового кредитора (у разі заміни первісного кредитора) відповідно до договору з таким кредитодавцем та/або новим кредитором має право здійснювати врегулювання простроченої заборгованості.

З наведених визначень слідує, що законодавче закріплення врегулювання простроченої заборгованості стосується лише сфери споживчого кредитування, а колекторська діяльність обмежується наданням послуг з врегулювання простроченої заборгованості кредитодавцю (новому кредитору), тобто лише в інтересах інших осіб. Для набуття статусу колекторської компанії вона має бути включена до реєстру колекторських компаній, відповідно до вимог Положення про реєстрацію колекторських компаній, затвердженого постановою Правління Національного банку України (далі – НБУ) від 09.07.2021 р. № 75. Інформація про зареєстровані колекторські компанії є загальнодоступною та розміщена на сторінках офіційного Інтернет-представництва НБУ у цілодобовому та безоплатному доступі. Виключно юридичні особи, внесені до реєстру колекторських компаній, матимуть право надавати послуги з урегулювання заборгованості за споживчими кредитами на користь інших осіб.

Встановлені також відповідні застереження щодо недопущення на ринок споживчого кредитування «нелегальних» колекторів. Так, кредитодавець (новий кредитор) зобов'язаний достроково розірвати раніше укладений договір, якщо колектор не внесений до реєстру колекторських компаній. Договір, спрямований на врегулювання простроченої заборгованості, укладений кредитодавцем, новим кредитором з юридичною особою, яка не включена до реєстру колекторських компаній, є нікчемним. Більш того, якщо кредитодавець залучить до врегулювання простроченого боргу компанію, яка не включена до реєстру колекторських компаній, п. 9 ч. 2 ст. 41¹ Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III передбачений штраф від 5000 до 8000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У свою чергу банкам, небанківським фінансовим установам, які врегульовують

прострочену заборгованість виключно у власних інтересах, а також юридичним особам, які врегульовують інші види заборгованості поза межами правового регулювання Закону № 1734-VIII не потрібно набувати статусу колекторських компаній та реєструватися у НБУ.

Варто звернути увагу на нову редакцію ст. 18 Закону № 1734-VIII, присвячену правовому регулюванню відступленню права вимоги за договором про споживчий кредит, якою передбачено особливості такого відступлення порівняно із загальним цивільним законодавством, зокрема,

По-перше, встановлено обов'язок кредитодавця повідомити споживача у встановлений Законом № 1734-VIII строк та спосіб про факт відступлення права вимоги до нього та особу правонаступника або колектора.

По-друге, відступлення права вимоги за договором про споживчий кредит допускається фінансовій установі, яка відповідно до закону має право надавати кошти у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту, та/або послуги з факторингу.

По-третє, у разі якщо особа, яка не є фінансовою установою, яка відповідно до закону має право надавати кошти у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту, та/або послуги з факторингу, набуває право вимоги за договором про споживчий кредит у результаті правонаступництва або відповідно до закону, така особа не має права самостійно врегульовувати прострочену заборгованість та зобов'язана залучити до врегулювання простроченої заборгованості колекторську компанію.

Таким чином повністю унеможлиблюється діяльність по врегулюванню простроченої заборгованості за споживчим кредитом як «чорних» колекторів, які не включені до реєстру колекторських компаній, так і «чорних» стягувачів.

У-четвертих, новий кредитор має право залучати колекторську компанію до врегулювання простроченої заборгованості, якщо умовами договору про споживчий кредит, за яким набуто право вимоги, передбачено таке право кредитодавця, що також унеможлиблює залучення колекторів за таких обставин.

Важливим є встановлення вимог щодо етичної поведінки, тобто вимог щодо взаємодії зі споживачами та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості. Так, ст. 25 Закону № 1734-VIII врегульовано порядок безпосередньої взаємодії (телефонні та відеопереговори, особисті зустрічі), надсилання текстових, голосових та інших повідомлень через засоби телекомунікації, а також надсилання поштових відправлень тощо. Постановою Правління НБУ від 09.07.2021 р. № 79 затверджено «Положення про вимоги до кредитодавця, нового кредитора, колекторської компанії та їхньої діяльності при здійсненні ними врегулювання простроченої заборгованості», метою якого є встановлення чітких вимог до роботи при стягненні проблемної заборгованості, зокрема щодо фіксування взаємодії зі споживачами та іншими особами.

Однак, незважаючи за прийняття «колекторського закону», збереглися випадки порушення законодавства України фінансовими установами та колекторськими компаніями, що вимусило НБУ прийняти додаткові заходи щодо недопущення порушення прав споживачів. Постановою Правління НБУ від 04.08.2022 р. № 170 «Про затвердження Положення про встановлення додаткових вимог щодо взаємодії із споживачами фінансових послуг та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки)» НБУ з метою захисту прав споживачів та інших осіб через забезпечення відповідального ставлення з боку кредитодавця, нового кредитора чи колектора встановив додаткові вимоги щодо етичної поведінки при врегулюванні простроченої заборгованості (вимоги щодо етичної поведінки), якою, зокрема, деталізуються окремі процедурні питання, вводиться заборона отримувати згоду споживача на обробку даних його телефонного довідника та журналу дзвінків з метою врегулювання простроченої заборгованості. Також споживачі чи інші особи мають право фіксувати неправомірну взаємодію, що може бути передана до НБУ й використана під час перевірки дотримання вимог щодо етичної поведінки. Крім того, врегульовано питання передачі даних третіх осіб, які не є поручителями, майновими поручителями або спадкоємцями. Якщо споживач надає персональні дані третіх осіб, зокрема близьких осіб, це не означає їхню безпосередню згоду на взаємодію. Вони мають надати такий дозвіл самостійно. Також уточнено норми щодо особистих зустрічей зі споживачем чи іншими особами, зокрема, такі зустрічі мають відбуватися добровільно після отримання окремої згоди на проведення кожної такої зустрічі. Зустрічатися за місцем роботи – заборонено.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що «легалізація» діяльності колекторів на ринку споживчого кредитування є позитивним кроком наближення до стандартів цивілізованого врегулювання простроченої заборгованості. Водночас має місце певне побоювання щодо зловживання своїм правовим становищем саме недобросовісними споживачами, які матимуть змогу безпідставно звертатись до регулятора зі скаргами на дії стягувачів, ігноруючи при цьому свої фінансові зобов'язання.